

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
 του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης
 σε συνεργασία με το ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών
 με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

**Η Ένταξη των μαθητών με ΕΕΑ/Αναπηρίες στην Γενική Εκπαίδευση -
 Στάσεις και απόψεις εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
 του Δήμου Λοκρών Φθιώτιδας**

**The Inclusion of Students with Disabilities in General Education - Attitudes
 and opinions of Secondary Education teachers of the Municipality of
 Lokron, Fthiotida**

Της Τσούκου Δήμητρα Α.Μ. 453

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του
 μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
 του Τ.Ε.Φ-Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο
 Πληροφορικής και Επικοινωνιών με τίτλο:
 «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»
 Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1ος Επιβλέπων: Δρ. Κατσαντώνη Σπυριδούλα, Συνεργάτιδα ερευνήτρια Ι.Π.Τ.Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.

2ος Επιβλέπων: Δρ. Γούπος Θεόδωρος, Συνεργάτης ερευνητής Ι.Π.Τ.Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.

3ος Επιβλέπων: Δρ. Μαντάς Παναγιώτης, Συνεργαζόμενος ερευνητής Ι.Π.Τ.Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.

Αθήνα, 2023

Περίληψη

Η εργασία αυτή αποσκοπεί να μελετήσει ένα πολύ συγκεκριμένο και σχετικά περίπλοκο κομμάτι της εκπαίδευσης, το κομμάτι της σχολικής ένταξης. Στόχος της έρευνας της εργασίας αυτής είναι να παρουσιάσει τις απόψεις και τις στάσεις των εκπαιδευτικών ειδικής και γενικής εκπαίδευσης ως προς την ένταξη των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ε.ε.α.) στο γενικό σχολείο. Προκειμένου να διερευνηθούν οι στάσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών, η μελέτη θα εξετάσει επίσης τους εκπαιδευτικούς ως προς την ηλικία, τα έτη υπηρεσίας, τις σπουδές τους, την επιμόρφωσή τους, όπως επίσης και σύμφωνα με τον αριθμό των μαθητών που αναγνωρίζονται ως άτομα με ε.ε.α. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 35 εκπαιδευτικοί από την Δευτεροβάθμια εκπαίδευση του Δήμου Λοκρών Φθιώτιδας. Για να αναλύσουμε τα δεδομένα διεξήχθη ποσοτική έρευνα και ως εργαλείο χρησιμοποιήθηκε δομημένο ερωτηματολόγιο. Αρχικά το ερωτηματολόγιο περιείχε κάποιες ερωτήσεις για τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών και στη συνέχεια του ερωτηματολογίου υπήρχαν ερωτήσεις για την ένταξη των μαθητών με ε.ε.α.. Χρησιμοποιήθηκαν ερωτήσεις από την κλίμακα STATIC (Scale of Teachers' Attitudes toward Inclusive Classrooms) και κάποιες ερωτήσεις από το εργαλείο της Θαρουνιάτη (2022) η οποία είχε ως βάση τον Bryman (2017). Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα SPSS η έκδοση 22. Η συσχέτιση ανάμεσα στις ερωτήσεις βρέθηκε με τα κριτήρια Pearson r και ANOVA. Τέλος, ο δείκτης αξιοπιστίας Cronbach α που χρησιμοποιήθηκε για την αξιοπιστία του ερωτηματολογίου και δίνει τιμές από 0-1, έδωσε τιμή 0,728 δηλαδή μια πολύ ικανοποιητική αξιοπιστία.

Τα κυριότερα ευρήματα έδειξαν μια θετική στάση για την συνεκπαίδευση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό σχολείο. Δεν αισθάνονται άσχημα και δεν έχουν πρόβλημα να κάνουν μάθημα σε μαθητές με ειδικές ανάγκες αντίθετα επιθυμούν να διευκολύνουν τα παιδιά αυτά και να κάνουν και ειδικές διευθετήσεις στην τάξη τους ώστε να μπορέσουν ν' ανταποκριθούν καλύτερα. Τέλος, υπάρχει η ένδειξη ότι δεν έχουν λάβει την κατάλληλη εκπαίδευση για ν' ανταπεξέλθουν στις ανάγκες των ατόμων με ε.ε.α.

Βιβλιογραφία

- Αγαλιώτης, Ι. (2006). *Διδασκαλία παιδιών με δυσκολίες μάθησης και προσαρμογής. Οικοπροσαρμοστική προσέγγιση, τόμος Α΄*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Αλευριάδου, Α. & Γκιαούρη, Σ. (2016). *Η Διεπιστημονικότητα στη συμπεριληπτική εκπαίδευση: Συμβάλλοντας στην άρση του σχολικού-κοινωνικού αποκλεισμού των ατόμων με αναπηρία. Στα Πρακτικά του Συνέδριου Πολιτικής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας «Από την Ρόζα Λούξεμπουργκ στο Τερατώδες Είδωλο της Ευρώπης», Δεκέμβριος 2014, Φλώρινα.*
- Αρβανιτίδου, Κ. (2018). *Οι στάσεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης γενικής και ειδικής αγωγής σχετικά με την συνεκπαίδευση μαθητών με και χωρίς ειδικές ανάγκες στους κόλπους των γενικών σχολείων. Διπλωματική εργασία. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, Ελλάδα.*
- Ainscow, M. (1994). *Special Needs in the Classroom. A teacher education Guide.* France, UNESCO.
- Ainscow, M. (1997). *Οργάνωση των σχολικών τάξεων συνεκπαίδευσης*, στο Τάφα, Ε. (επιμ). *Συνεκπαίδευση παιδιών με και χωρίς προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς* (σελ. 25-54). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ainscow, M. (1998). *Exploring links between special needs and school improvement.* Support for Learning, 13(2), 70–75.
- Ainscow, M. (2000). *Reaching out to all learners. Some opportunities and challenges.* In Daniels, Harry (ed). *Special education re-formed. Beyond rhetoric.* Chapter 6: 101- 122. Falmer Press.

- Ainscow, M. (2005). *Understanding the development of inclusive education system*. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology* 3(7), 5-20.
- Akgul, E. M. (2012). *Are we ready for an inclusive classroom? school administrators' and teachers' perceptions of autism*. *Energy Education Science and Technology Part B–Social and Educational Studies*, 4(4), 1925–1934.
- Al-Faiz, H. (2007). *Attitudes of elementary school teachers in riyadh, saudi arabia towardthe inclusion of children with autism in public education*. ProQuest Information & Learning). *Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences*, 68(4), 1403–1403.
- Allen, E. K., & Cowdery, G. E. (2011). *The exceptional child*. Inclusion in early childhood education.
- Anderson, C. J. K. Klassen, R. M., & Georgiou, G. K. (2007). *Inclusion in Australia*. *School Psychology International*, 28 (2), 131-147.
- Armstrong, D. (2003). *Experiences of special education*. Re-evaluating policy and practice through life stories. Routledge.
- Avissar, G., Reiter, S., & Leyser, Y. (2003). *Principals' views and practices regarding inclusion: the case of Israeli elementary school principals*. *European Journal of Special Needs Education*, 18(3), 355–369.
- Avramidis, E. (2010). *Social relationships of pupils with special educational needs in the mainstream primary class: Peer group membership and peer-assessed social behaviour*. *European Journal of Special Needs Education*, 25(4), 413-429

- Avramidis et al. (2007). *Student teachers' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school*. *Teaching and Teacher Education*, 16, 277-293.
- Avramidis, E., Bayliss, P., & Burden, R. (1999). *Student teachers' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school*. *Teaching and Teacher Education*, 16, 277-293, 2000.
- Avramidis, E., Bayliss, P., & Burden, R. (2000). *A survey into mainstream teachers' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school in one local educational authority*. *Educational Psychology*, 20 (2), 193– 213.
- Avramidis, E., & Norwich, B. (2002). *Teachers' attitudes towards integration/inclusion: a review of the literature*. *European Journal of Special Needs Education*, 17(2), 129–147. <https://doi.org/10.1080/08856250210129056>.
- Berg, L. S. (2004). *The advantages and disadvantages of the inclusion of students with disabilities into regular education classrooms*. The Graduate School, University of Wisconsin- Stout.
- Billingsley, B. S. (2004). *Special education teacher retention and attrition: A critical analysis of the research literature*. *The Journal of Special Education*, 38 (1), 39-55.
- Brown, P. I. & Shearer, J. (2004). *Challenges for inclusion within a quality of life model for the 21st century*. In Mitchell, D. (ed.) *Special educational needs and inclusive education: Major themes in education*, 2. New York: RoutledgeFalmer.
- Bryman, A. (2017). *Μέθοδοι κοινωνικής έρευνας*. Μετ. Π. Σακελλαρίου, Επιμ. Α. Αϊδίνης. Αθήνα: Gutenberg.

- Buell, M.J., Hallam, R., Gamel-McCormick M., Scheer, S. (1999). *A Survey of General and Special Education Teachers Perceptions and Inservice Needs Concerning Inclusion*. *International Journal of Disability Development and Education*, 46, 2, 143-156.
- Bunch, G., & Valeo, A. (2004). *Student attitudes toward peers with disabilities in inclusive and special education schools*. *Disability & Society*, 19(1), 61-76.
- Γενά, Α. (1997). *Βασικές αρχές για το ξεκίνημα της συνεκπαίδευσης στην Ελλάδα*. Στο συλλογικό έργο *Συνεκπαίδευση παιδιών με και χωρίς προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς*, επιμέλεια Ε. Τάφα. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Γενά, Α. (2001). *Προγράμματα ένταξης παιδιών με αυτισμό στο νηπιαγωγείο και στην πρώτη δημοτικού βάσει κανονιστικών δεδομένων*. *Ψυχολογία*, 8 (2), 221-248.
- Γεώργας, Δ. (1990). *Κοινωνική Ψυχολογία* (3η έκδ., Τόμ. Α). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Cassady, J. M. (2011). *Teachers' Attitudes Toward the Inclusion of Students with Autism and Emotional Behavioral Disorder*. *Electronic Journal for Inclusive Education*, 2(7), 5.
- Cassimos, D. C., Polychronopoulou, S. A., Tripsianis, G. I., & Syriopoulou-Delli, C. K. (2013). *Views and attitudes of teachers on the educational integration of students with autism spectrum disorders*. *Developmental Neurorehabilitation*, 1-11.
- Center, Y., & Ward, J. (1987). *Teachers' attitudes towards the integration of disabled children into regular schools*. *Exceptional Child*, 34, 41-56.

- Cochran, H. K. (1997). *The development and psychometric analysis of the Scale of Teachers' Attitudes toward Inclusion (STATIC)*. Doctoral dissertation. The University of Alabama , Tuscaloosa.
- Cook, T. (2004). *Starting where we can: using action research to develop inclusive practice*. *International Journal of Early Years Education*, 12, 1, 3-16.
- Δελλασούδας, Λ. (2005): *Εισαγωγή στην Ειδική Παιδαγωγική. Σχολική Ένταξη Μαθητών Με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες*. Από τη θεωρία στην Πράξη (2η έκδ., Τόμ. Α). Αθήνα: Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Δόικου-Αυλίδου, Μ. (2008) *Δυσλεξία-Συναισθηματικοί Παράγοντες και Ψυχοκοινωνικά Προβλήματα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Damore, S. J., & Murray, C. (2009). *Urban elementary school teachers ' perspectives regarding collaborative teaching practices*. *Remedial and Special Education*, 30(4), 234–244.
- Daniels, H. (2000). *Special Education Re-formed. Beyond Rhetoric?* Falmer Press, London.
- Dettmer, P., Dyck, N., & Thurston, L. P. (2005). *Consultation, collaboration, and teamwork for students with special needs*.
- Diamond, K. E., & Innes, F. K. (2001). *The origin of young children's attitudes towards peers with disabilities*. In M. J Guralnick, *Early childhood inclusion: Focus on change*. Baltimore: Paul H. Brookes.
- Douglas D., Larke, A., Chanda E., Wash J. (2011). *The Benefits and Barriers Toward Diversity Inclusion Regarding Agricultural Science Teachers in Texas Secondary Agricultural Education Programs*. *Journal of Agricultural Education* 52(2), 140–150.

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης C 303/17 - 14.12.2007

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (1981). Νόμος 1143. *Περί ειδικής αγωγής, ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, απασχόλησης & κοινωνικής μέριμνας των αποκλινόντων εκ του φυσιολογικού ατόμων*. Φ.Ε.Κ. 80, τεύχος Α', 31 Μαρτίου 1981.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (1982). Προεδρικό Διάταγμα 603. *Οργάνωση και λειτουργία των μονάδων ειδικής αγωγής*. Φ.Ε.Κ. 117, τεύχος Α', 21 Σεπτεμβρίου 1982.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (1985). Νόμος 1566. *Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις*. Φ.Ε.Κ. 167, τεύχος Α', 30 Νοεμβρίου 1985.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (1988). Νόμος 1771. *Τροποποίηση και συμπλήρωση του συστήματος εισαγωγής σπουδαστών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και άλλες διατάξεις*. Φ.Ε.Κ. 71, τεύχος Α', 19 Απριλίου 1988.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (1988). Νόμος 1824. *Ρύθμιση θεμάτων εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις*. Φ.Ε.Κ. 296, τεύχος Α', 30 Δεκεμβρίου 1988.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (2000). Νόμος 2817. *Εκπαίδευση Ατόμων με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες και Άλλες Διατάξεις*. Φ.Ε.Κ. 78, τεύχος Α', 14 Μαρτίου 2000.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (2002). Υπουργική απόφαση 102357/Γ6/02. *Ένταξη, φοίτηση και αποφοίτηση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε όλους τους τύπους των σχολείων Ειδικής Αγωγής και τα Τμήματα Ένταξης*. Φ.Ε.Κ. 1319, 10 Φεβρουαρίου 2002.

- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (2008). Νόμος 3699. *Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Φ.Ε.Κ. 199, τεύχος Α', 2 Οκτωβρίου 2008.
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (2012). Νόμος 4074. *Κύρωση της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες*. Φ.Ε.Κ. 88, τεύχος Α', 11 Απριλίου 2012.
- Ευρωπαϊκός Φορέας Ειδικής Αγωγής (2003). *Η Ειδική Αγωγή στην Ευρώπη. Δίκτυο πληροφόρησης για την εκπαίδευση στην Ευρώπη*. Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου, 2022, από www.european-agency.org
- Ευσταθίου, Μ. (2011). *Κέντρα Ενταξιακής Αξιολόγησης και Παιδαγωγικής Υποστήριξης των ΑμΑ και των ΑμΕΕΑ στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα*. *Θέματα Ειδικής Αγωγής*, 54, 11-37.
- Eichinger, J., Rizzo, T., & Sirotnik, B. (1991). *Changing attitudes toward people with disabilities*. *Teacher Education and Special Education*, 14, 121–126.
- Eiserman, W., Shisler, L. & Healey, S. (1995). *A community assessment of preschool providers' attitudes toward inclusion*. *Journal of Early Intervention*, 19(2), 149–167.
- Farrell, P. (2000). *The impact of research on developments in inclusive education*. *International Journal of Inclusive Education*, 4(2), 153–162. <https://doi.org/10.1080/136031100284867>.
- Farrell & Ainscow, M. (2002). *Making special Education inclusive*. New York. David Fulton Publishers.

- Ferguson, J. (1999). *High school students' attitudes toward inclusion of handicapped students in the regular education classroom*. Educational Forum, 63(2), 173–179.
- Finke, E. H., Finke, E. H., McNaughton, D. B., & Drager, K. D. R. (2009). *All Children Can and Should Have the Opportunity to Learn: General Education Teachers' Perspectives on Including Children with Autism Spectrum Disorder who Require AAC*. Augmentative and Alternative Communication, 25(2), 110–122.
- Forlin, C. & Chambers, D. (2011). *Teacher preparation for inclusive education: increasing knowledge but raising concerns*. Asia-Pacific Journal of Teacher Education, 39:1, 17-32.
- Friend, M., Cook, L., Hurley – Chamberlain, D. & Shamberger, C. (2010). *Co – Teaching: An Illustration of the Complexity of Collaboration in Special Education*. Journal of Educational and Psychological Consultation, 20: 1, 9-27.
- Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (1998). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευση τους. Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2000). *Η αναγκαιότητα της ένταξης: Προβληματισμοί και προοπτικές*. Στο Α. Ζώνιου-Σιδέρη (Επιμ.), Ένταξη: Ουτοπία ή πραγματικότητα; Η εκπαιδευτική και πολιτική διάσταση της ένταξης μαθητών με ειδικές ανάγκες. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 31- 56.
- Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2004). *Η αναγκαιότητα της ένταξης*. Στο Α. Ζώνιου-Σιδέρη (Επιμ.), Σύγχρονες Ενταξιακές Προσεγγίσεις. Τόμος Α' Θεωρία. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 55- 68.
- Galis-Allan, S. & Tanner, K. (1995). *Inclusion in elementary schools: A survey and policy analysis*. Education Policy Analysis Archives, 3(15), 1–22.

- Garriot P., Pruitt M., & Maurice S, L. (2003). *Preservice Teacher's Beliefs About Inclusive Education: What Should Teacher Educator Knows*. *Action in Teacher Education*, 25 (1), 48-54.
- Gilmore, L., Campbell, J. & Cuskelly, M. (2003). *Developmental expectations, personality stereotypes, and attitudes towards inclusive education: Community and teacher views of Down syndrome*. *International Journal of Disability, Development and Education*, 50 (1), 65–76.
- Glazzard, J. (2011). *Perceptions of the barriers to effective inclusion in one primary school: voices of teachers and teaching assistants*. *Support for Learning*, 26 (2), 56-63.
- Gregor, E. M. C., & Campbell, E. (2001). *The Attitudes of Teachers in Scotland to the Integration of Children with Autism into Mainstream Schools*. *Autism*, 93 5(2), 189–207.
- Guralnick, M. J. (2008). *International perspectives on early intervention: A search for common ground*. *Journal of Early Intervention*, 30(2), 90–101.
- Ημέλλου, Ο. (2003). *Ήπιες Δυσκολίες Μάθησης. Προσεγγίσεις στο γενικό σχολείο*. Αθήνα: Ατραπός.
- Ημέλλου, Ο. (2007). *Τα προγράμματα κοινωνικής προσαρμογής στο γενικό σχολείο ως προϋπόθεση ισότιμης συνεκπαίδευσης για παιδιά με διαταραχές συμπεριφοράς και/ή συναισθήματος. Μια μελέτη περίπτωσης*. Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ειδικής Αγωγής με θέμα: «Παιδαγωγικές πρακτικές και εκπαιδευτικά προγράμματα ενταξιακής υποστήριξης των α.μ.ε.ε.α.» (1-2/12/2007). Θέματα Ειδικής Αγωγής, τ.38: 74-86.
- Ημέλλου, Ο. (2011). *Ένταξη και ισότιμη συνεκπαίδευση μαθητών με δυσκολίες μάθησης στο γενικό σχολείο*. Στο Εξειδικευμένη Εκπαιδευτική Υποστήριξη

για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/ και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.
ΥΠΔΒΜΘΕΥΕ.

Holt, L. (2004). *Children with Mind-Body Differences: Performing Disability in Primary Schools Classrooms*. *Children's Geographies*, 2(2), 219-236.

Θαρουσιάτη, Σ. (2022). *Παιδαγωγική της ένταξης: οι στάσεις και οι απόψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Π.Ε. Μεσσηνίας για τη συμπερίληψη των παιδιών ΑμεΑ*. Διπλωματική εργασία. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα, Ελλάδα.

Individuals with Disabilities Education Improvement Act of 2004, 20 U.S.C. § 1400 et seq. (2004).

Irmsher, K. (1995). *Inclusive Education in Practice: The Lessons of Pioneering School Districts*. *Bulletin*, 38(6), 1-63

Johnson, K.E. (1994). *The emerging beliefs and instructional practices of pre-service English as a second language teachers*. *Teaching and teacher education*, 10 (4), 439-452.

Καϊσέρογλου, Ν. (2010). *Άτομα με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (Α.μ.Ε.Ε.Α) στα Σχολεία Γενικής Αγωγής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Ζητήματα και Δυνατότητες Άσκησης Εσωτερικής Εκπαιδευτικής Πολιτικής*. Θεσσαλονίκη 2010.

Καλαντζής, Γ.Κ. (1985). *Στον αστερισμό του Δημήτρη Γληνού*. Κώστας Σωτηρίου, Ρόζα Ιμβριώτη, Μιχάλης Παπαμαύρος. Αθήνα: Δίπτυχο.

Κοκκινάκη, Δ., & Κοκκινάκη, Αρ. (2014). *Η νομοθεσία της ειδικής αγωγής στην Ελλάδα και την Αγγλία: μια συγκριτική προσέγγιση*. Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 2014, 7-16Α.

- Κορωνάκης, Α. (2016). *Σύγχρονες μορφές ηγεσίας που προωθούν τη συμπεριληπτική εκπαίδευση: Ο ρόλος του διευθυντή σχολείου*. Πρακτικά 1ου Διεθνούς Συνεδρίου «Αξιολόγηση στην Εκπαίδευση: Οργάνωση, Διοίκηση, Διδακτικό Υλικό, Αναλυτικά Προγράμματα», (464-476).
- Κουτσελίνη, Μ. (2013). *Αναλυτικά προγράμματα και διδασκαλία*. Αθήνα: Πεδίο.
- Κρουσταλάκης, Γ. (2006). *Παιδιά με ιδιαίτερες ανάγκες στην οικογένεια και το σχολείο. Ψυχοπαιδαγωγική παρέμβαση*. (7η έκδ.). Αθήνα: Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Κυπριωτάκης, Α. (2001). *Μια Παιδαγωγική. Ένα σχολείο για όλα τα παιδιά*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Kalyva, E., & Agaliotis, I. (2009). *Can contact affect Greek children's understanding of and attitudes towards peers with physical disabilities?* *European Journal of Special Needs Education*, 24(2), 213-220.
- Kappen, M. (2010). *Inclusive education: Programmes and provisions*. I – manager's *Journal on Educational Psychology* 4(1).
- King-Sears, M. E. (2008). *Facts and fallacies: Differentiation and the general education curriculum for students with special educational needs*. *Support for Learning*, 23 (2), 55-62.
- Klinger, J. K., & Vaughn, S. (2002). *The changing roles and responsibilities of an LD specialist*. *Learning Disability Quarterly*, 25(1), 19-31.
- Kugelmass, J. (2004). *The inclusive school. Sustaining Equity and Standards*. New York and London: Teachers College, Columbia University.

- Λαμπρόπουλου, Β. & Παντελιάδου Σ. (2005). *Η Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα – Κριτική Θεώρηση*. Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2022, από <http://dyslexiagoneis.gr/view.asptemID=109&ns=1&mcid=9&cid=23&scid=16>
- Lancaster, J. Bain, A. (2010). *The design of pre-service inclusive education courses and their effects on self-efficacy: a comparative study*. Asia - Pacific Journal of Teacher Education, 38 (2), 117-128.doi: 10.1080/13598661003678950.
- Law, G. U. Sinclair, S. & Fraser, N. (2007). *Children's attitudes and behavioural intentions towards a peer with symptoms of ADHD: Does the addition of a diagnostic label make a difference?* Journal of Child Health Care, 11(2), 98-111.
- LeRoy, B., & Simpson, C. (1996). *Improving student outcomes through inclusive education*. Support for learning, 11(1), 32-36.
- Lewis, A., & Lewis, V. (1987). *The attitudes of young children towards peers with severe learning difficulties*. British Journal of Developmental Psychology, 5, 287-292.
- Lindsay, G. (1997). *Values, rights and dilemmas*. British Journal of Special Education, 24(2), 55-59.
- Mamah, V., Deku P., Darling, S. & Avoke, S. (2011). *University teacher's perception of inclusion of visually impaired in Ghanaian Universities*. International Journal of Special Education, 26 (1), 70- 79.
- McDougall, J., DeWit, J. D., King, G., Miller, L. T., & Killip, S. (2004). *High schoolaged youth's attitudes toward their peers with disabilities: the role of school and student interpersonal factors*. International Journal of Disability, Development and Education, 51(3), 287-313.

- McGillicuddy, S., & O'Donnell, G. M. (2013). *Teaching students with autism spectrum disorder in mainstream post-primary schools in the Republic of Ireland*. *International Journal of Inclusive Education*, (ahead-of-print), 1–22.
- McGregor, E., & Campbell, E. (2001). *The attitudes of teachers in Scotland to the integration of children with autism into mainstream schools*. *Autism*, 5(2), 189–207.
- McLeskey, J., Waldron, N. L., & Redd, L. (2012). *A case study of a highly effective, inclusive elementary school*. *The Journal of Special Education*. Ανακτήθηκε στις 22 Δεκεμβρίου, 2022 από <http://sed.sagepub.com/content/early/2012/03/23/0022466912440455.abstract>
- Meister, H., (2004). *Βασικές παιδαγωγικές και διδακτικές αρχές της ένταξης*, στο ΖώνιουΣιδέρη Α. (επιμ.). *Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις: Θεωρία*, 75-85. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Miesera, S. & Gebhardt, M. (2018): *Inclusive vocational schools in Canada and Germany*. A comparison of vocational pre-service teachers' attitudes, selfefficacy and experiences towards inclusive education. *European Journal of Special Needs Education*.
- Miles, S. & Singal, N. (2009). *The Education for All and inclusive Education debate*. Conflict, contradiction or opportunity. *International Journal of Inclusive Educations* 14(1), 1-15.
- Mittler, P. (2000). *Inclusive Education. Social contexts*. Great Britain: David Fulton Publishers.

- Morvant et al. (1995). *Attrition/retention of urban special education teachers*. Multi-faceted research and strategic action planning. Final performance report, Volume 1.
- Nikolarazi, M., & De Reybekiel, N. (2001). *A comparative study of children's attitudes towards deaf children, children in wheelchairs and blind children in Greece and in the UK*. *European Journal of Special Needs Education*, 16, 167-182.
- Nikolarazi, M., Kumar, P., Favazza, P., Sideridis, G., Koulousiou, D., Riall, A. (2005). A cross-cultural examination of typically developing children's attitudes toward individuals with special needs. *International Journal of Disability, Development and Education*, 52, 2, 101-119.
- No Child Left Behind (NCLB) Act of (2001). Pub. L. No. 107-110, § 115, Stat 1425.
- Norwich, B. (2000). *Inclusion in education: From concepts, values, and critique to practice*, in Daniels, H. (επιμ.). *Special education re-formed. Beyond rhetoric* (σελ. 5-30). London: Routledge Falmer Press.
- Nowicki, E. A., & Sandieson, R. (2002). *A meta-analysis of school-age children's attitudes towards persons with physical or intellectual disabilities*. *International Journal of Disability, Development and Education*, 49(3), 243-265.
- OHE. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*.
- Obiakor, F. E., Harris, M., Mutua, K., Rotatori, A., & Algozzine, B. (2012). *Making inclusion work in general education classrooms*. *Education and Treatment of Children*, 35(3), 477-490.

- Okagaki, L., Diamond, K. E., Kontos, S. J., & Hestenes, L. L. (1998). *Correlates of young children's interactions with classmates with disabilities*. *Early Childhood Research Quarterly*, 13(1), 67-86.
- Παντελιάδου, Σ., Παπανικολάου, Γ., Γιαζιτζίδου, Σ. (2014). *Η εμπειρία της Παράλληλης Στήριξης*. απόψεις εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής.
- Πατσιίδου, Μ. (2010). *Συνεκπαίδευση Παιδιών με ή χωρίς Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες: Στάσεις εκπαιδευτικών και μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, Ελλάδα. Διαθέσιμο από το Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών (Κωδ. 19218).
- Πολεμικός, Ν., Καϊλά, Μ., Θεοδωροπούλου, Ε., Στρογγυλός, Β. (2010). *Εκπαίδευση Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες: Μία πολυπρισματική προσέγγιση*. Αθήνα. Εκδ. Πεδίο.
- Πολυχρόνη, Φ, Χατζηχρήστου Χ., Μπίμπου Α.,(2009) *Ειδικές Μαθησιακές δυσκολίες – Δυσλεξία: Ταξινόμηση, αξιολόγηση και παρέμβαση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πολυχρονοπούλου, Σ. (2001). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και δυνατότητες*. Νοητική Υστέρηση, Τόμος Β΄. Αθήνα: Ατραπός.
- Πολυχρονοπούλου, Σ. (2003). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες*. Σύγχρονες τάσεις εκπαίδευσης και ειδικής υποστήριξης, Τόμος Α΄. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πολυχρονοπούλου, Σ. (2004). *Από τη ζωή του σχολείου στην παραγωγική διαδικασία και στην αυτόνομη διαβίωση*. Κριτήρια ομαλής μετάβασης. *Επιστήμη και Παιδαγωγία*, 4, 1-12.

- Πολυχρονοπούλου, Σ. (2012). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Padeliadou, S., & Lambropoulou, V. (1997). *Attitudes of special and regular education teachers towards integration*. *European journal of special needs education* 12(3-3), 173–183.
- Pancsofar, N., & Petroff, J. G. (2013). *Professional Development Experiences in CoTeaching: Associations with Teacher Confidence, Interests, and Attitudes*. *Teacher Education and Special Education*, 36(2), 83–96.
- Porter, G. L. (2008). *Making Canadian schools inclusive: A call to action*. Education Canada: Canadian Education Association, 62-66.
- Rafferty, Y., & Griffin, K. (2005). *Benefits and risks of reverse inclusion for preschoolers with and without disabilities*. Perspectives of parents and providers. *Journal of Early Intervention*, 27(3), 173–192.
- Rafferty, Y, Boettcher, C., & Griffin, K. (2001). *Benefits and risks of reverse inclusion for preschoolers with and without disabilities*. Parents' perspectives. *Journal of Early Intervention*, 24, 266-286.
- Ralli, A. M., Margeti, M., Doudoni, E., Panteleimidou, V, Rozou, T., & Evaggelopoulou, E. (2011). *Typically developing children's understanding of and attitudes towards diversity and peers with learning difficulties in the Greek setting*. *European Journal of Special Needs Education*, 26(2), 233-249.
- Ramsey, P. G. (2008). *Children's responses to differences*. *NHSA Dialog: A Research to-Practice Journal for the Early Childhood Field*, 11(4), 225-237.

- Razali, N. M., Toran, H., Kamaralzaman, S., Salleh, N. M., & Yasin, M. H. M. (2013). *Teachers' Perceptions of Including Children with Autism in a Preschool*. *Asian Social Science*, 9(12).
- Ripley, S. (1997). *Collaboration between General and Special Education Teachers*. ERIC Digest. Information Analyses—ERIC Information Analysis Products (IAPs) (071).
- Romi, S., & Leyser, Y. (2006). *Exploring inclusion preservice training needs: a study of variables associated with attitudes and self-efficacy beliefs*. *European Journal of Special Needs Education*, 21 (1), 85-105.
- Rytivaara, A. (2012). *Collaborative classroom management in a co-taught primary school classroom*. *International Journal of Educational Research*, 53, 182–191.
- Σακελλαρίου Μ., Στράτη, Π., & Αναγνωστοπούλου, Ρ. (2015). *Ο ρόλος του εκπαιδευτικού της παράλληλης στήριξης στην προσχολική εκπαίδευση*. Στο 2^ο Διεθνές Συμπόσιο Προσχολικής Παιδαγωγικής: Μετασχηματιστική Παιδαγωγική και Μάθηση στην Παιδική Ηλικία. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- Σούλης, Σ. (2002). *Παιδαγωγική της Ένταξης. Από το σχολείο του διαχωρισμού σε ένα σχολείο για όλους*. Τόμος Α'. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Σούλης, Σ.Γ. (2008). *Ένα σχολείο για όλους. Από την έρευνα στην πράξη*. Παιδαγωγική της ένταξης Τόμος 2. Αθήνα: Gutenberg.
- Στασινός, Δ. (1991). *Η ειδική εκπαίδευση στην Ελλάδα*. Αντιλήψεις, θεσμοί και πρακτικές. Κράτος και ιδιωτική πρωτοβουλία (1906- 1989). Αθήνα: Gutenberg.

- Scruggs, T.E., Mastropieri, M.A. (1996). *Teacher perceptions of mainstreaming/inclusion, 1958-1995: a research synthesis*. *Exceptional Children*, 63, 59-74.
- Sharma, U., Forlin, C., Loreman, T. (2008). *Impact of training on pre-service teachers' attitudes and concerns about inclusive education and sentiments about persons with disabilities*. *Disability & Society*, 23(7), 773–785.
- Shimman, P. (1990). *The impact of special needs students at a further education college. a report on a questionnaire*. *Journal of Further and Higher Education*, 14, 83–91.
- Singer, J. D. (1992). *Are special educators' career paths special? Results from a 13-year longitudinal study*. *Exceptional Children*, 59, 262–279
- Smith-D'Arezzo, W. M., & Moore-Thomas, C. (2010). *Children's perceptions of Peers with Disabilities*. *TEACHING Exceptional Children Plus*, 6(3).
- Sónia, L. (2012). *From Exclusion to Inclusion Going Through Segregation and Integration. The Role of the School and of the Sociopedagogical Mediator*. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 69, 47-53. doi:10.1016/j.sbspro.2012.11.382
- Stoiber, K., Gettinger, M., & Goetz, D. (1998). *Exploring factors influencing parents' and early childhood practitioners' beliefs about inclusion*. *Early Childhood Research Quarterly*, 13(1), 107–124.
- Strogilos, V., Nikolarazi, M., & Tragoulia, E. (2012). *Experiences among beginning special education teachers in general education settings: the influence of school culture*. *European Journal of Special Needs Education*, 27(2), 185–199.

- Τάφα, Ε. (2008). *Προσχολική παρέμβαση σε νηπιαγωγεία συνεκπαίδευσης για διάφορα παιδιά με προβλήματα μάθησης ή/και συμπεριφοράς*. Στο Ε. Τάφα (Επιμ.). *Συνεκπαίδευση παιδιών με και χωρίς προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς*, (σελ. 88-129). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Τζουριάδου, Μ. (1995). *Παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Θεσσαλονίκη: Προμηθέας.
- Τζουριάδου, Μ., Μπάρμπας, Γ. (2001). *Παιδιά με ειδικές ανάγκες στην προσχολική αγωγή: οι απόψεις των νηπιαγωγών*. Στο Μ. Τζουριάδου (Επιμ.), *Πρώιμη Παρέμβαση: Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές*. Θεσσαλονίκη: Προμηθέας.
- Τριλιανός, Α. (1992). *Μεθοδολογία της Διδασκαλίας II: Κριτική προσέγγιση της αποτελεσματικής διδασκαλίας με βάση τα πορίσματα της σύγχρονης επιστημονικής έρευνας*. Αθήνα: Τολίδη
- Τσιμπιδάκη, Α. (2007). *Παιδί με Ειδικές Ανάγκες, Οικογένεια και Σχολείο*. Μια σχέση σε αλληλεπίδραση. Εκδόσεις Ατραπός
- Todorovic, J., Stojiljkovic, S., Ristanic, S., & Djigic, G. (2011). *Attitudes towards inclusive education and dimensions of teacher's personality*. *Procedia – Social and Behavioural Sciences*, 29, 426- 432.
- Townsend, M. A. R., Wilton, K. M., & Vakilrad, T. (1993). *Children's attitudes towards peers with intellectual disability*. *Journal of Intellectual Disability Research*, 37, 405-411.
- Tzouriadou, M., Germanos, D. (1992). *Le systeme d' education speciale en Greece: Une approche critique, Seminaire sur la formation en education specialisee*, A.L.E.F.P.A.- Europe.

- UNESCO (1994) *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*. Paris, UNESCO. Ministry of Education, Spain.
- UNESCO (2008). *Conclusions and recommendations of the 48th session of the International Conference on Education (ED/BIE/CONFINTED 48/5)*. Geneva: UNESCO IBE. Ανακτήθηκε στις 20 Δεκεμβρίου 2022 από <http://www.ibe.unesco.org/en/ice/48th-ice-2008/conclusions-and-recommendations.html>
- Valeo, A. (2008). *Inclusive education support systems: Teacher and administration views*. *International Journal of Special Education*, 23(2), 7-20
- Vaz, S., Wilson, N., Falkmer, M., Sim, A., Scott, M., Cordier, R., & Falkmer, T. (2015). *Factors associated with primary school teachers' attitudes towards the inclusion of students with disabilities*.
- Vignes, C., Godeau, E., Sentenac, M., Coley, N., Navarro, F., Grandjean, H., & Arnaud, C. (2009). *Determinants of students' attitudes towards peers with disabilities*. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 51(6), 473–479
- Vislie, L. (2003). *From integration to inclusion: focusing global trends and changes in the western European societies*. *European Journal of Special Needs Education*, 18 (1), 17-35.
- Voltz, D. L., Brazil, N., Ford, A. (2001). *What matters most in inclusive education: A practical guide for moving forward*. *Intervention in School and Clinic*, 37, 1, 23-30.
- Walton, E., (2015). *Inclusive Education as an International*. *Intervention in School and Clinic*, 50(3) 173–177.

- Warnock, H. M. (1978). *Special Educational Needs: Report of the committee of enquiry into the education of handicapped children and young people* (Vol. 7212). London: HMSO.
- Weller, L. G. (2012). *PRINCIPALS' ATTITUDES TOWARD INCLUSION: INCLUDING STUDENTS WITH AUTISM IN ELEMENTARY CLASSROOMS*. Indiana University of Pennsylvania. Ανακτήθηκε 21 Δεκεμβρίου 2022 από <https://dspace.iup.edu/handle/2069/780>.
- Wendelborg, C., & Tøssebro, J. (2011). Educational arrangements and social participation with peers amongst children with disabilities in regular schools. *International Journal of Inclusive Education*, 75(5), 497-512.
- Willis, C., (2009). *Creating inclusive learning environments for young children*. What to do Monday morning. Corwin press.
- Wilson, R. (2003). *Special Educational Needs in the Early Years*. Second Edition.
- Χαρούπιας, Α. (1997). *Ειδική εκπαίδευση*. Θεωρία και πράξη. Τόμος 1: Οι νέες τεχνολογίες πληροφορικής στο σχολείο για όλους. Αθήνα: Ατραπός.
- Χαρούπιας, Α. (2011). *Αλγόριθμος και ενέργειες διασφάλισης της ποιότητας των υπηρεσιών συνεκπαίδευσης – παράλληλης στήριξης μαθητή με αναπηρία και/ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στη συνηθισμένη τάξη*. Στο Εξειδικευμένη Εκπαιδευτική Υποστήριξη για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.
- Χρηστάκης, Κ. (2006). *Η εκπαίδευση των παιδιών με δυσκολίες*. Εισαγωγή στην *Ειδική Αγωγή*. Τόμος Α'. Αθήνα 2006.
- Χριστίδου, Θ., Χριστίδου, Μ. (2018). *Από την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση στη Συμπερίληψη: Η εκπαιδευτική πολιτική της Συμπερίληψης των «ΑΛΛΩΝ» και*

τα πλεονεκτήματά της στους μαθητές με και χωρίς αναπηρίες ή Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες. Αθήνα: 8^ο Πανελλήνιο συνέδριο επιστημών εκπαίδευσης.

Zigmond, N. (2003) *Where should students with Disabilities |Receive special education services. Is one place better than another?* The Journal of special education, 37 (3).

Zoniou-Sideri, A., & Vlachou, A. (2006). *Greek teachers' belief systems about disability and inclusive education.* International journal of inclusive 101 education, 10(4-5), 379–394.